

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО БОГОСЛОВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ІМЕНІ СВ ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО

«ДОБРИЙ ПАСТИР»

Богослов'я

Збірник наукових праць

Випуск 8

Науковий вісник ІФБУ «Добрий Пастир» засновано у березні 2007 р. Івано-Франківською Теологічною Академією як періодичне наукове фахове видання за галузями «богословські науки», «філософські науки», «історичні науки» та «соціологічні науки».

Видається з 2007 року.

Свідоцтво Міністерства юстиції України
про державну реєстрацію засобу масової інформації
Серія ІФ № 580-53-р від 03.03.2008 р.

Адреса редакції: Івано-Франківський богословський університет
імені св. Івана Золотоустого
вул. Гарбарська, 22, м. Івано-Франківськ, Україна, 76019

Тел. (0342) 72-47-30 - головний редактор, відповідальний секретар

Редакція наукового вісника може публікувати статті й матеріали, не поділяючи позиції авторів.

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та назв несуть автори.

Подані рукописи рецензуються і не повертаються.

Редакція залишає за собою право виправляти мову і редагувати матеріали.

Редакція не вступає у листування з авторами.

При передруку посилання на «Науковий вісник ІФБУ «Добрий Пастир» обов'язкове.

Усі права застережено ©.

Івано-Франківськ

Івано-Франківський богословський університет

2015

УДК 215
ББК 87.215
Н-34

Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ «Добрий Пастир». Збірник наукових праць. Богослов'я / Гол. ред. Р. А. Горбань. - Вип. 8: до 150-річчя від дня народження Митрополита Андрея Шептицького. - Івано-Франківськ: ІФБУ, 2015. - 358 с.

Збірник підготовлений за результатами Всеукраїнської науково-практичної конференції «Митрополит Андрей Шептицький в релігійно-церковному та громадсько-культурному житті України» (до 150-річчя з дня народження), що відбулася у м. Івано-Франківську 26 листопада 2015 р.

Для фахівців з соціально-гуманітарних та богословських наук, докторантів, аспірантів і здобувачів, студентів вищих навчальних закладів, а також усіх, хто цікавиться проблемами теологічних наук, зокрема історії УГКЦ.

Редакційна рада:

Кир Володимир Війтишин - доктор богословських наук, професор Івано-Франківського богословського університету імені св. Івана Золотоустого, Архієпископ і Митрополит Івано-Франківський УГКЦ, Великий Канцлер ІФБУ (голова редакційної ради).

прот. Річард Горбань - доктор богословських наук, професор ІФБУ (головний редактор).

прот. Олександр Левицький - доктор східного канонічного права, професор ІФБУ.

прот. Олег Каськів - доктор східного канонічного права, професор ІФБУ.

прот. Іван Козовик - кандидат філологічних наук, професор ІФБУ.

Редакційна колегія:

Василь Костицький - доктор юридичних наук, професор.

Людмила Филипович - доктор філософських наук, професор.

Вікторія Ларіонова - доктор філософських наук, професор.

Михайло Марчук - доктор філософських наук, професор.

Володимир Возняк - доктор філософських наук, професор.

Микола Сидоренко - доктор філософських наук, професор.

о. Святослав Кияк - доктор філософських наук,

доктор богословських наук, професор.

Володимир Шеремета - доктор богословських наук, професор ІФБУ.

к.с. Чеслав Станіслав Бартнік (Польща) - доктор богословських наук, професор.

Кароль Клявза (Польща) - доктор богословських наук, професор.

к.с. Кжиштоф Гудзовскі (Польща) - доктор богословських наук, професор.

к.с. Мірослав Ковальчик (Польща) - доктор богословських наук, професор.

к.с. Лешек Адамовіч (Польща) - габілітований доктор канонічного права, професор.

Дмитро Степовик - доктор богословських наук, професор.

Василь Балух - доктор історичних наук, професор.

Василь Марчук - доктор історичних наук, професор.

Ігор Пилипів - доктор історичних наук, професор.

Олег Єгрешій - кандидат історичних наук, доцент (відповідальний секретар).

Друкується за ухвалою редакційної ради Івано-Франківського богословського університету імені св. Івана Золотоустого

© Р. А. Горбань, 2015

© Івано-Франківський богословський університет імені св. Івана Золотоустого, 2015

© Автори статей, 2015

*Збірник наукових праць
Івано-Франківського богословського університету
імені св. Івана Золотоустого
«Добрий Пастир». Богослов'я. - Випуск 8
видано за сприяння Івано-Франківського Архієпархіального Управління
Української Греко-Католицької Церкви
та Фонду імені Блаженного мученика Симеона Лукача*

*Збірник присвячено
150-річчю з дня народження
Митрополита Андрея Шептицького*

ЗМІСТ

Від Редакції

Передмова до видання7

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Митрополит Андрей Шептицький
в релігійно-церковному і громадсько-культурному житті України
(до 150-річчя від дня народження)»
(м. Івано-Франківськ, 26 листопада 2015 р.)**

Доповіді на пленарному засіданні

о. Святослав КИЯК

Архипастирська діяльність митрополита Андрея Шептицького
в першій половині ХХ століття10

Андрій КЛІШ

Суспільно-політичні орієнтації Митрополита Андрея Шептицького
на початку ХХ ст.18

Любов СОЛОВКА

Документи Державного архіву Івано-Франківської області на
пересувній виставці «Митрополит Андрей Шептицький - Мойсей
українського народу»28

Секція I

Митрополит Андрей Шептицький — великий праведник України

Наталія ВИННИК

Постать Андрея Шептицького в оцінці сучасних
українських істориків40

Галина ГЛАДКА

Українізація духовного життя в Станіславській єпархії
в період єпископства Андрея Шептицького (1899 - 1900 рр.)47

Михайло МОСКАЛЮК

Митрополит Андрей Шептицький та ідеологічні течії в українському
християнсько-суспільному русі міжвоєнної Галичини54

Олег ОГІРКО

Митрополит Андрей Шептицький - славетний український педагог,
опікун і меценат освіти61

Оксана ПАСІЦЬКА

Андрей Шептицький у контексті суспільно-економічного розвитку
Галичини 20-30-х років ХХ ст.71

Ігор РАЙКІВСЬКИЙ

Митрополит Андрей Шептицький і лівий радикалізм
в українському національному русі (1919-1939 рр.)78

Секція II

*Роль Греко-Католицької Церкви в українському національному відродженні
(XIX - першої половини ХХ ст.)*

Олена ГАЙДУКЕВИЧ

Маєтності Греко-Католицької Церкви в Галичині
у 30-х роках ХХ століття89

Любов ГЕНИК

Ідеї Андрея Шептицького в історичних реаліях Станиславова та Івано-Франківщини в XIX-XX століттях100

Тетяна ГОРАН

Духовні навчальні заклади Перемишльської єпархії (1919-1939 рр.)117

Ігор ДРОГОБИЦЬКИЙ

За мир у часі війни: Греко-Католицька Церква в умовах розгортання національного збройного руху Опору в Галичині (1943 - 1944 рр.)125

Дмитро КАВАЦЮК

Пастирські послання митрополита Андрея Шептицького про участь духовенства і вірних у виборах до австрійського парламенту і Галицького сейму на початку XX ст.130

Андрій КОРОЛЬКО

Українські радикали і греко-католицьке духовенство на Покутті наприкінці XIX - на початку XX ст.: світоглядне протистояння та пошук діалогу і примирення136

Віра КОЧКОДАН

Періодичні видання про діяльність релігійних жіночих товариств Східної Галичини у 1900 - 1939 рр.144

Софія ПРЕДКА

Формування греко-католицького парафіяльного духовенства в Галичині у 1930-х роках (за матеріалами щоденника Юрія Процюка)154

о. Орест СМІЦНЮК

Боротьба за збереження святості життя в діяльності митрополита Андрея Шептицького доби Другої світової війни162

Володимир СТАРКА

Релігійне життя західноукраїнського селянства в умовах суспільно-політичних трансформацій (вересень 1939 - червень 1941 рр.)169

Лідія ФЕДИК

Греко-католицька церква у системі етнічних відносин у Галичині175

Василь ФУТАЛА

Національно-патріотична діяльність Греко-Католицької Церкви у міжвоєнний період XX ст.: сучасне українське бачення185

Секція III***Греко-католицьке духівництво в підпіллі та еміграції*****Іванна ГАВРИШ**

Особливості підпільної діяльності духовенства і вірних УГКЦ на теренах Станиславівської єпархії у 40-60-ті роки XX століття197

Руслан ДЕЛЯТИНСЬКИЙ

Відновлення та реорганізація структури Івано-Франківської єпархії Української Греко-Католицької Церкви (1989 - 1993 рр.)204

Степан КОБУТА

Роль і місце Комітету захисту УКЦ в процесі легалізації УКЦ у 1987 - 1991 рр.234

Наталія КОНЦУР-КАРАБІНОВИЧ

Постать митрополита Андрея Шептицького в антиунійній політиці радянської влади243

Олег МАЛЯРЧУК

Відродження національно-релігійного життя у західних областях
Української РСР у другій половині 1980-х років..... 250

с. Андрея (Ольга) МАСЛІЙ, ЗСМ

Жіночі чернечі спільноти Галичини в контексті легалізації УГКЦ
наприкінці 80-х рр. ХХ ст..... 264

Діана СЕМКОВИЧ

Становище Римо-Католицької Церкви у Галичині в 1944 - 1964 рр..... 273

Секція IV*Українська Греко-Католицька Церква перед викликами ХХІ ст.***Олег ЄГРЕШІЙ**

Суперечності навколо відкриття пам'ятника митрополиту
А. Шептицькому у Львові, 2015 р.: організаційне непорозуміння
чи ідеологічне протистояння?..... 283

Василь ОСТАП'ЯК

Політичне партнерство України в релігійних вимірах..... 293

Ігор ПИЛИПІВ

Питання української державності у діяльності митрополита
Андрея Шептицького та єпископа Григорія Хомишина..... 298

Марина САБАДУХА

Проблема справедливості в пастирських посланнях
митрополита Андрея Шептицького..... 306

Олег САВЧУК, Наталія СКРИННИК

Філософія національної ідеї у поглядах
митрополита Андрея Шептицького..... 315

Секція V*Постать митрополита Андрея Шептицького
в українській літературі та мистецтві***Галина ЛИТВИН**

Роль Митрополита Андрея Шептицького
у розвитку мистецтва Галичини..... 324

Надія РУСКО

Роль Митрополита Андрея Шептицького у збереженні
сакральної спадщини Галичини..... 330

Марія ФЕДУНЬ

Андрей Шептицький і західноукраїнська література..... 338

Марія ФЕДУЦАК

2015 рік: ностальгія за Велетами, або Рахмани, де Ви?..... 346

Відомості про наших авторів..... 353

До відома авторів..... 356

УДК 262.12:321.01(477)

Ігор ПИЛИПІВ

*Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту
Тернопільського національного економічного університету***ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ
МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО ТА ЄПИСКОПА
ГРИГОРІЯ ХОМИШИНА**

***Анотація.** Розкриваються основні аспекти діяльності визначних діячів Греко-католицької церкви митрополита А.Шептицького та Станіславівського єпископа Г.Хомишина в захисті української державності в період ЗУНР. Проаналізовано їх вклад в формуванні державницької ідеології серед українського населення Галичини.*

***Ключові слова:** Митрополит, єпископ, ЗУНР, Греко-католицька церква, Галичина.*

Серед видатних постатей української історії, які присвятили себе боротьбі за Українську державність та становлення національної Церкви визначну роль відіграли духовні лідери УГКЦ першої третини ХХ ст. митрополит Андрей Шептицький та єпископ Григорій Хомишин. Актуальність дослідження цих постатей, незважаючи на вже наявний значний масив літератури, серед якого можна відзначити праці Б. Боцюрківа¹, Л. Гентош², Я. Заборовського³, О. Єгрешія⁴, В. Ленцика⁵, В. Марчука⁶, о. П. Мельничука⁷, о. І. Нагаєвського⁸ та інших, зумовлена як науковою, так і суспільно-релігійною потребами. Відкриття нових архівних документів дає можливість більш ширше поглянути на їх діяльність з погляду сьогодення. А демократизація державно-церковних відносин в умовах державної самостійності України зумовлює необхідність популяризації державницьких ідей митрополита Андрея Шептицького та єпископа Григорія Хомишина, висловлювані ними в умовах короткочасного

¹ Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939 - 1950) / Переклад з англійської Наталії Кочан, за редакцією Олега Турія. - Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2005. - 266 с.

² Гентош Л. Постать митрополита Шептицького в українських та польських виданнях останнього десятиріччя / Ліліана Гентош // Україна модерна. Ін-т іст. досліджень Львів. нац. ун-ту ім Івана Франка. - Київ : Критика ; Львів, 2003. - Чис. 8. - С. 179-212.

³ Заборовський Я. Митрополит Андрей Шептицький: нарис про життя і служіння Церкві та народові (1865 - 1944 рр.). - Івано-Франківськ: Нова Зоря, 1995. - 64 с.

⁴ Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча. - Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. - 168 с.

⁵ Ленцик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і патріарх Йосиф Сліпий. - Львів: Свічадо, 2001. - 608 с.

⁶ Марчук В. Церква, духовність, нація. Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. - Івано-Франківськ, 2004. - 464 с.

⁷ о. Мельничук П. Владика Григорій Хомишин - патріот, місіонер, мученик. - Львів, 1997. - 416 с.

⁸ Нагаєвський І., о. проф. д-р. Патріярхати їх початок і значення в церкві та українській патріярхат. Історико-правна студія. Друге, виправлене й доповнене видання. - Лондон: ЦПКПУКЦ, 1976. - 216 с.

існування ЗУНР та Польщі, в складі якої опинилися західноукраїнські землі після поразки національно-визвольної боротьби 1917-1920 рр., є актуальними й нині. Водночас, незважаючи на широкий масив літератури, у ній ще недостатньо повно висвітлено національно-державницьку ідеологію у діяльності митрополита Андрея Шептицького та єпископа Григорія Хомишина в умовах ЗУНР та міжвоєнну добу, що і стало предметом дослідження даної статті.

Мета і завдання дослідження полягають в аналізі умов, під впливом яких формувалася державницька ідеологія владик, та висвітленні форм і методів їх реалізації в зазначений хронологічний проміжок часу.

Утворення Української Центральної Ради в Києві у березні 1917 р. стало початком української національно-демократичної революції, яку активно підтримувало й духовенство ГКЦ, надіючись на возз'єднання українських земель в одній державі. Так, у січні 1918 р. митрополит А. Шептицький, єпископи Г. Хомишин та Й. Коциловський видали спільне Пастирське послання до українського народу, в якому, зокрема, відзначали, що починається нова історична епоха для українців. Ієрархи заохочували священників до «єдності і лучности з народом» і просили не ставити «ніякої перепони в всестороннім розвитку національного життя і культури українського народу», а, навпаки, «служити йому і зичливо відносився до всіх його справ»¹. А 3 березня 1918 р. у Станіславі відбулася маніфестація з підтримки умов Брест-Литовського договору. Єпископ Г. Хомишин у своїй проповіді, зокрема, відзначив, що після чотирирічного воєнного лихоліття

український народ має можливість «воскреснути до нового життя» .

Визначною подією на шляху до відтворення Української державності стало створення у Львові Української Національної Ради до складу якої ввійшли й ієрархи ГКЦ та її рішення про створення Західноукраїнської народної республіки. Листопадовий зрив та проголошення ЗУНР стало новою віхою державотворчих процесів, які розвивалися в Україні³. Духовно і матеріально підтримувала молоду державу й ГКЦ. Зокрема, Станіславський єпископ Г. Хомишин звернувся до мирян та духовенства з Пастирським листом, в якому просив священників згадувати в літургіях уряд ЗУНР та українське військо⁴. Крім того, єпископ приймав активну участь у засіданнях Укрази, вітав «Акт злуки» з УНР. Після повернення делегації ЗУНР з Києва, у кафедральному соборі Станіслава єпископ відправив урочисту Архієрейську Службу Божу за участю представників уряду та членів

¹ Гайковський М. УГКЦ в часи митрополитування Андрея Шептицького // Київська Церква. - 2001. - №2-3. - С. 40.

² Ставничий І. Від повітового міста до столиці ЗУНР. Альманах станіславської землі. - Т. 1 - Нью-Йорк-Торонто-Мюнхен, 1975-С. 118; Пастирський лист Григорія Хомишина Станіславського єпископа до Всечесного духовенства і вірних Станіславської дієцезії. - 1941. - с.7.

³ Красівський О. За Українську державу і церкву. Громадська та суспільно-політична діяльність митрополита А. Шептицького в 1918-1923 рр. - Львів, 1996. - С.36.

⁴ Красівський О. За Українську державу і церкву. Громадська та суспільно-політична діяльність митрополита А. Шептицького в 1918-1923 рр. - Львів, 1996. - С. 10.

делегатії. За його рекомендацією отець-доктор І. Лятишевський став референтом релігійних справ при Державному секретаріаті освіти ЗУНР¹. Протоколи засідань єпископської консисторії в Станіславі за 1919 р. свідчать про те, що духовенство єпархії активно підтримувало державотворчі процеси в Галичині². А своєму Пастирському посланні до духовенства і вірних «В переломову добу історії українського народу з нагоди торжества Йорданського» єпископ Г. Хомишин, зокрема відзначав, що право на державну самостійність український народ виборов своїм багатовіковим невільницьким стражданням .

У березневому посланні «О грозі нещастя для українського народу» владика застерігав від внутрішніх чварів, що є більш «страшнішою грозою» на етапі державотворення, ніж лихоліття війни⁴. Слід зазначити, що владика мав рацію, оскільки цієї негативної вади українські політики не позбавилися й на сучасному етапі будівництва Української держави.

На початку травня 1919 р. у Станіславі відбувся з'їзд релігійних діячів, який за дорученням митрополита А. Шептицького скликав Г. Хомишин. Учасники з'їзду (понад 200 священників) звернулися до духовенства й вірних самовіддано працювати й захищати незалежність ЗУНР⁵.

На думку Г. Хомишина, уряд ЗУНР у своїй політиці не приділяв належної уваги релігійному питанню. Зокрема, в Пастирському посланні владика докоряв уряду ЗУНР за те, що ГКЦ, яка століттями «поділяла гірку судьбу народу» тепер має «бути копненою і позбавленою прав горожанських», оскільки їй не відведена роль як провідної духовної сили молодій республіці⁶.

Після падіння уряду ЗУНР, у липні 1919 р. польська армія окупувала територію Східної Галичини. 26 серпня 1919 р. митрополит А. Шептицький, єпископи Г. Хомишин та Й. Коциловський звернулися до духовенства і вірних з відозвою, в якій закликали краян до спокою та терпіння .

Восени 1919 р. польський уряд розвинув антиукраїнську політику. Було скасовано існуючу за Австро-Угорщини автономію, ліквідовано крайовий сейм, усунуто з посад національно свідомих українських чиновників, заборонено вживання назв «українець», «Галичина» (натомість вводилися терміни «русин», «русинський», «Малопольща»), було закрито

¹ Полек В. Нарис історії Івано-Франківської греко-католицької єпархії. Шематизм Івано-Франківської єпархії. -Івано-Франківськ, 1995. - С. 136.

² ДАІФО. - Ф.504 (Станіславська консисторія, 1788-1939 ррОГоп.1, спр.808 (Протокол засідань єпископської консисторії Станіславської, 15 січня - 15 жовтня 1919 р.), арк. 8.

³ Посланіє пастирське Григорія Хомишина до Духовенства і Вірних єпархії Станіславівської в переломову добу історії українського народу з нагоди торжества Йорданського. - Станіславів, 1919. - С. 8.

⁴ Вісник Станіславівської Єпархії. - Станіславів. - 1919. - Ч.1-3. - С.56.

⁵ Марчук В. Українська Греко-Католицька Церква: історичний нарис.-Івано-Франківськ: Плай, 2001. - С. 87.

⁶ Посланіє пастирське Григорія Хомишина до Духовенства і Вірних єпархії Станіславівської в переломову добу історії українського народу з нагоди торжества Йорданського. - Станіславів, 1919. - С. 1; Кравчук А. Конференції архиєреїв Української греко-католицької церкви (1902-1937). -Львів, 1997. - С. 14.

⁷ Посланіє пастирське А. Шептицького, Г. Хомишина, Й. Коциловського до Всечесного Духовенства і Вірних. - Перемишль, 1919. - 7 с.

українські громадські установи. тисячі галицьких українців вивезено в концентраційні табори, вбито 5 греко-католицьких священників та понад 200 ув'язнено¹. Наприклад, станом на 1921 р. із 20 священників Рогатинського деканату на волі залишилося лише чотири .

У «Вістнику Станиславівської Епархії» було опубліковано звернення Г.Хомишина «О дев'ятниці за душі усопших», в якому відзначалося, що «тяжко смагає справедливість Божа цілий наш нарід за гріхи і провини наші. Карає нас Христос посередно через людей, але карає і впрост, бо пошесть страшна лютиться і десяткує вірних, нема також майже дня, щоби не упав жертвою сеї пошести священник» .

2 листопада 1919 р. єпископ Г. Хомишин написав листа до Львівського окружного генерального управління, в якому просив зарадити незаконному та несправедливому вивозу парохів зі Станіславської епархії⁴.

Польська влада прагнула оздоровити ситуацію в регіоні шляхом нейтралізації митрополита А. Шептицького і переведення його до Риму. Польському послу при Апостольській столиці Йозефу Веруш-Ковальському 11 вересня 1919 р. було адресовано листа. У ньому відзначалося, що для заспокоєння українського національного руху в Східній Галичині бажано призначити митрополитом Г. Хомишина, який заміняв А. Шептицького в час Першої світової війни і зумів налагодити взаємини з польською адміністрацією. Однак у листі-відповіді до Владислава Скшинського 8 жовтня того ж року польський дипломат відповів, що А. Шептицький у Римі користується великим авторитетом, тому може отримати там посаду кардинала, а це було б не на руку Польщі⁵.

Улітку 1920 р. суспільно-політична ситуація в Галичині знову ускладнилася внаслідок радянсько-польської війни, в ході якої на території зайнятих Червоною армією 16 галицьких повітів було створено Галицьку Соціалістичну Радянську Республіку (ГСРР). Її тимчасовий уряд - Галревком першого серпня 1920 р. видав декрет, який не тільки обмежував права церкви, а й ставив її поза законом. Єпископат ГКЦ висловив протест проти обмежень радянською владою громадянських прав людини, свободи совісті та віросповідань. У спільній заяві митрополита А. Шептицького, єпископів Г. Хомишина і К. Чехівського наголошувалося: «Галицька радянська республіка є штучним утворенням більшовицької окупаційної влади, яка

¹ Кравчук А. Конференції архиєреїв Української греко-католицької церкви (1902-1937). - Львів, 1997. - С. 55.

² ДАІФО. - Ф.2 (Станіславське воєводське управління м. Станіслав 1921-1939рр.), оп.1, спр.45 (Листування з Міністерством внутрішніх справ і повітовими староствами про запровадження польської мови в службову діяльність, жалоби греко-католицького духовенства на заборону в листуванні української мови, 24 вересня 1921-3 липня 1925), арк. 45.

³ Вістник Станиславівської Епархії. - Станиславів. - 1920. - Ч. 1-3.

⁴ Красівський О. За Українську державу і церкву. Громадська та суспільно-політична діяльність митрополита А. Шептицького в 1918-1923 рр. - Львів, 1996. - С. 13.

⁵ Марчук В. Українська Греко-Католицька Церква: історичний нарис.-Івано-Франківськ: Плай, 2001. - С. 291.

нічим не відрізняється від царської чи польської окупації»¹. У вересні 1920 р. в Галичині знову була встановлена польська окупаційна влада. Антицерковна політика уряду ГСРР лише вкоренила у світогляді Г. Хомишина «радянофобію».

Станіславський єпископ по-своєму бачив вихід зі складної суспільно-політичної ситуації в Галичині. Перш за все він прагнув домогтися консенсусу між представниками українського та польського духовенства. У червні 1921 р. на засіданні католицьких єпископів у Кракові було прийнято рішення провести найближчим часом спільний з'їзд з греко-католицьким єпископатом з метою подолання незгод та усунення конфліктів між поляками й українцями. Ця зустріч мала би стати початком польсько-українського порозуміння .

Однак перемишльський єпископ Й. Коциловський, генеральний вікарій львівської капітули О. Бачинський, який заміняв митрополита А. Шептицького, не підтримали «нормалізаторських» ідей Г. Хомишина. Як наслідок цього, єпископ залишився не почутим у галицькому суспільстві та дещо ізольованим.

На наш погляд, ініціатива Г. Хомишина нормалізувати українсько-польські взаємини була пов'язана певною мірою з активізацією діяльності українського націоналістичного підпілля. Поява націоналістичної Української Військової Організації (УВО) в серпні 1920 р. була реакцією на антиукраїнську політику польської влади у Галичині. Протягом 1920 - 1921 рр. націоналісти вчинили ряд саботажницьких і терористичних актів проти представників окупаційної влади .

У четверту річницю польської окупації Східної Галичини керівництво ГКЦ підписало звернення «До всього культурного світу», в якому рішуче засуджувалася «екстермінаційна» (вимищувальна) політика властей⁴. У документі говорилося: «Перед українським народом стоїть страшне марево позбавлення усіх прав людини і нації на своїй власній землі, яку щедро скроплено кров'ю у боротьбі за власну державу». Крім владик під документом стояли підписи таких відомих діячів, як Юліан Романчук, Володимир Бачинський, Лев Бачинський⁵. Це була реакція галицьких українців на посилення антиукраїнської кампанії польської влади наприкінці 1922 р.

15 березня 1923 р. Рада послів країн Антанти, ігноруючи інтереси українців, прийняла рішення про передачу території Східної Галичини

¹ Марчук В. Українська Греко-Католицька Церква: історичний нарис.-Івано-Франківськ: Плай, 2001. - С. 90.

² Красівський О. За Українську державу і церкву. Громадська та суспільно-політична діяльність митрополита А. Шептицького в 1918-1923 рр. - Львів, 1996. - С. 17.

³ Марчук В. Українська Греко-Католицька Церква: історичний нарис.-Івано-Франківськ: Плай, 2001. - С. 160.

⁴ Паславський І. Між Сходом і Заходом // Дзвін. - Літературно-мистецький та громадсько-політичний часопис. - 1990. - № 10. - С. 107.

⁵ ЦДАГО України. - Фонд 6 (Центральний комітет Компартії Західної України 1917-1936 рр.), опис 6-1, справа 31 (Оправки, інформації, проект програми, листування, заклики і інші документи УНДО), арк. 216.

Польщі за умови надання їй територіальної автономії. Владика бачив, що за таких обставин добитися поступок у поляків буде важко. 7 квітня 1923 р. в листі до лідера християнських суспільників О. Барвінського писав: «Удар зісланий на нас за допустом Провидіння нехай буде великим упімненням, не треба попадати у зневіру або голосити сентиментальні нарікання, але взятися треба до позитивної праці в ім'я ідеї Христової. Лишень в тім можемо сподіватися побіди»¹.

Антанта, передавши Галичину Польщі, легітимізувала її антиукраїнську політику. Врегулювання проблеми галицьких українців відтепер ставало внутрішньою справою поляків.

Польські спецслужби стежили і за єпископом Г. Хомишином. 18 червня 1924 р. воєводське управління отримало звіт про релігійну місію владики в Городенці. У ньому вказувалося, що 10 червня в місцевому храмі єпископ відслужив службу, уникаючи під час проповіді політичних тем. Городенківський староста при зустрічі з Г. Хомишином наголосив, що потрібно зберігати лояльність щодо польської держави. Польський чиновник натякнув вищим органам у Варшаві, що Г. Хомишин не був знярядям у руках місцевої адміністрації, однак зауважив, що найменший відсоток вороже налаштованих священиків до влади саме у Станіславській єпархії, найбільший - у Львівській. Воєвода Юристовський пов'язував це з тим, що єпископ Г. Хомишин основне своє покликання вбачав у «піднесенні життя релігійного», а не займався політикою. Водночас митрополит А. Шептицький та єпископ Й. Коциловський, за його словами, свідомо залучалися до шкідливого для польської держави «розбудження петрушевицького духа українського» .

Можна вважати, що Г. Хомишин лояльно ставився до польської держави, вважаючи протиурядові дії в цей час малоефективними. Це переконання зросло після з'їзду польських єпископів у місті Ченстохові в липні 1924 р. Католицький єпископат дав зрозуміти, що вважає Східну Галичину невід'ємною частиною Польщі, а тому засуджував прояви будь-якого опору³ .

Однак, Г. Хомишин активно підключився до розроблення тексту конкордату - нормативного договору між Ватиканом і Річчю Посполитою, що був покликаний юридично врегулювати взаємовідносини між двома сторонами⁴. Апостольський нунцій у Польщі зауважив, що при його твердженні мають бути враховані побажання і греко-католиків. У зв'язку з

¹ ВР ЛННБ ім. В. Стефаника. - Ф.11 (Барвінський Олександр - педагог, історик, громадський і політичний діяч 1847-1927 рр.), спр.2665/п.160 (Хомишин Григорій. Листи до Барвінського Олександра Григоровича, 1904-1923), арк. 103.

² Єгрешій О.Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча. - Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. - С. 46.

³ Красівський О. За Українську державу і церкву. Громадська та суспільно-політична діяльність митрополита А. Шептицького в 1918-1923 рр. - Львів, 1996. - С. 18.

⁴ ЦДІА України у м. Львові. - Ф.358, оп.3, спр.57 (Листування з папською нунціатурою у Варшаві і єпископом Хомишином в справі заключення Конкордату між Польщею і Ватиканом), арк. 1 -25.

цим, 19 березня 1924 р. у митрополита відбулася нарада, де, крім духовенства, взяли участь представники світської інтелігенції. На ній прийняли текст звернення у справі конкордату¹.

10 лютого 1925 р. цей договір було підписано. В одному з його «артикулів» (положень) говорилося: «Католицька церква без різниці обрядів буде користуватися в Польській Республіці повною свободою. Держава запевняє церкві свобідне виконування її власти і юрисдикції, а також свобідну адміністрацію й управу її справами та майном згідно з Божими правами і канонічним правом»². 8 вересня 1925 р. греко-католицькі єпископи склали присягу на вірність Речі Посполитій, беручи на себе зобов'язання дотримуватися Конституції, зберігати лояльність щодо польської держави та керувати духовенством в такому ж дусі .

Підписання конкордату 1925 р., на нашу думку, стало визначальним рубежем у суспільно-політичній діяльності станіславського владика. Г. Хомишин як законослухняний громадянин дотримувався умов договору.

Отже, Г. Хомишин підтримав національно-визвольні змагання українців, брав участь у становленні Західноукраїнської народної республіки, позитивно сприйняв акт злуки ЗУНР і УНР 1919 р. Владика вважав, що у державотворенні УНРада не приділяла належної уваги релігійним питанням, тому був малоактивним у її засіданнях. Після падіння ЗУНР єпископ засудив антиукраїнську кампанію польського уряду. Польський уряд, враховуючи консервативність поглядів, готовність ієрарха йти на компроміс з владою, а також окцидентальну орієнтацію, почав підтримувати Г.Хомишина з метою протиставлення його більш антипольськи налаштованому митрополиту А. Шептицькому.

Рішення Ради послів країн Антанти про передачу території Східної Галичини Польщі, умови конкордату між Ватиканом і Річчю Посполитою, за якими греко-католицька церква як суспільна інституція юридично підпорядковувалася польській державі, змусили Г.Хомишина переглянути свою суспільно-політичну позицію відповідно до нових реалій.

У 1931 р. станіславський владика написав Пастирського листа «Про політичне положення українського народу в Польській державі», в якому виклав свою думку і про поразки національно-визвольного руху 1918 - 1923 рр.

На наш погляд, Г. Хомишин не розумів усієї складності тогочасної політичної ситуації у Галичині, переоцінював роль Антанти у вирішенні українського питання на міжнародній арені. Митрополит А.Шептицький докладав усіх зусиль для захисту українського населення Галичини, про що

¹ Перевезій В. Греко-католицька церква в умовах українсько-польської конфронтації 20-30 рр. ХХ ст. - К., 1998. - С.20.

² Гайковський М. УГКЦ в часи митрополитування Андрея Шептицького // Київська Церква. - 2001. - №2-3. - С. 33.

³ Гайковський М. УГКЦ в часи митрополитування Андрея Шептицького // Київська Церква. - 2001. - №2-3. - С. 34.

свідчать його зустрічі з лідерами провідних країн світу під-час подорожі у країни Європи та США на початку двадцятих років двадцятого століття.

Igor PYLYPIV

**QUESTION OF UKRAINIAN STATEHOOD IN ACTIVITIES
OF METROPOLITAN ANDREY SHEPTYTSKY AND
BISHOP HRYHORIY KHOMYSHYN**

Abstract. The basic aspects of the prominent figures of the Greek Catholic Church Metropolitan A. Sheptytsky and Stanislav Bishop H. Khomyshyn in defending Ukrainian statehood during ZUNR. Analyzes their contribution to the formation of statist ideology among the Ukrainian population of Galicia.

Keywords: metropolitan, bishops, WUPR, Greek Catholic Church, Galicia.

Відомості про наших авторів

1. **Винник Наталія Мирославівна** - кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії, політології та юридичної логіки Львівського державного університету внутрішніх справ.
2. **Гавриш Іванна Вікторівна** - аспірант кафедри історії України Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
3. **Гайдукевич Олена Олександрівна** - кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри соціально-економічної та гуманітарної підготовки приватного вищого навчального закладу «Інститут менеджменту та економіки «Галицька академія», м. Івано-Франківськ.
4. **Геник Любов Ярославівна** - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри релігієзнавства, теології і культурології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
5. **Гладка Галина Любомирівна** - кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства і філософії Івано-Франківського національного медичного університету.
6. **Горан Тетяна Анатоліївна** - аспірант кафедри історії України Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
7. **о. Горбань Річард**, доктор богослов'я (теології), віце-ректор з наукової роботи Івано-Франківського богословського університету імені св. Івана Золотоустого, професор кафедри богослов'я.
8. **Делятинський Руслан Іванович** - магістр історії, науковий співробітник Інституту історії Церкви Івано-Франківського богословського університету імені св. Івана Золотоустого, здобувач кафедри гуманітарних та фундаментальних дисциплін Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту Тернопільського національного економічного університету.
9. **Дрогобицький Ігор Іванович** - кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та методики навчання Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.
10. **Єгрешій Олег Ігорович** - кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, викладач і директор Інституту історії Церкви Івано-Франківського богословського університету імені св. Івана Золотоустого.
11. **Кавацюк Дмитро Іванович** - студент 4-го курсу Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
12. **Кияк Святослав Романович, отець** — доктор богослов'я (теології), доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри релігієзнавства, теології і культурології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, професор кафедри богослов'я Івано-Франківського богословського університету імені св. Івана Золотоустого.

13. **Кліш Андрій Богданович** - кандидат історичних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри стародавньої та середньовічної історії Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка.
14. **Кобута Степан Йосипович** — кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
15. **Концур-Карабінович Наталія Миколаївна** - кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та політології Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.
16. **Королько Андрій Зіновійович** - кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
17. **Кочкодан Віра** - аспірантка кафедри історіографії і джерелознавства Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
18. **Литвин Галина Йосипівна** - журналіст, директор Благодійної організації «Апостол».
19. **Малярчук Олег Михайлович** - кандидат історичних наук, доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.
20. **Маслій Ольга Данківна, с. Андрея, ЗСМ** - аспірант кафедри історії України Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, магістра новітнього та генеральна дорадниця Управи Згромадження Сестер Мироносиць.
21. **Москалюк Михайло Федорович** — кандидат політичних наук, доцент кафедри політології, заступник директора Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
22. **Огірко Олег Васильович** - доктор філософії, кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри філософії, професор кафедри українознавства Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького.
23. **Остап'як Василь Іванович** - кандидат політичних наук, директор навчально-методичного центру політичних та євроінтеграційних досліджень Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
24. **Пасіцька Оксана Ігорівна** - кандидат історичних наук, молодший науковий співробітник відділу новітньої історії Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича.
25. **Пилипів Ігор Васильович** - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри гуманітарних і фундаментальних дисциплін Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту Тернопільського національного економічного університету.
26. **Предка Софія В'ячеславівна** - аспірант кафедри новітньої історії України Львівського національного університету імені Івана Франка.

14. **Райківський Ігор Ярославович** - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
27. **Руско Надія Михайлівна** - асистент кафедри філософії Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, викладач філософських дисциплін і голова циклової комісії з гуманітарної та природничо-математичної підготовки Калуського коледжу економіки, права та інформаційних технологій Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.
28. **Сабадуха Марина Володимирівна** - аспірант кафедри філософії історичного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка.
29. **Савчук Олег Ігорович** - кандидат філософських наук, викладач кафедри релігієзнавства, теології і культурології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
30. **Семкович Діана Вікторівна** - катехит парафії Стрітіння Господа нашого Ісуса Христа УГКЦ, м. Івано-Франківськ.
31. **Скринник Наталія Михайлівна** - кандидат філософських наук.
32. **о. Смицнюк Орест** - краєзнавець, священник, член Комісії сакрального мистецтва, культури і спорту Єпархіального управління Коломийсько-Чернівецької єпархії УГКЦ.
33. **Соловка Любов Михайлівна** - заступник начальника відділу використання інформації документів Державного архіву Івано-Франківської області.
34. **Старка Володимир Васильович** - кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, заступник декана історичного факультету Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.
35. **Федик Лідія Богданівна** — кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Івано-Франківського університету права імені короля Данила Галицького.
36. **Федунь Марія Романівна** - доктор філологічних наук, доцент кафедри теорії та методики навчання Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.
37. **Федушак Марія Львівна** - кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри містобудування Івано-Франківського університету права імені короля Данила Галицького, керівник гуртка квітчання (фотодизайну) Івано-Франківського міського центру дитячої та юнацької творчості.
38. **Футала Василь Петрович** - доктор історичних наук, професор кафедри нової та новітньої історії України Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

До відома авторів

Вимоги

Редакції до наукових статей, що подаються для публікування в Науковому віснику Івано-Франківського богословського університету УГКЦ «Добрий Пастир»

До друку приймаються лише наукові статті, підготовлені за наступною схемою:

1. УДК (жирним шрифтом у лівому верхньому куті аркуша);
2. автор (співавтори) - ім'я, прізвище (жирним шрифтом у правому куті; прізвище - заголовними літерами),
3. назва установи - основного місця роботи автора (співавторів) (курсивом у правому куті);
4. назва статті (заголовними літерами, жирним шрифтом по центру);
5. резюме й ключові слова українською мовою (курсивом по ширині тексту);

6. виклад основного матеріалу із дотримання вимог постанови Президії ВАК України від 15.01. 2003 року №7-05/1, що передбачає наступні складові елементи:

а. вступ - актуальність і постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями (5-10 рядків);

б. вихідні передумови - аналіз останніх досліджень та публікацій, на які спирається автор, виділення невирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття (звичайно ця частина статті становить близько 1/3 сторінки);

в. постановка завдання - формулювання цілей статті; вказаний розділ вельми важливий, бо з нього читач визначає корисність для себе пропонованої статті; мета статті впливає з постановки загальної проблеми і огляду раніше виконаних досліджень, тобто дана стаття має на меті ліквідувати «білі плями» у загальній проблемі (обсяг цієї частини статті 5-10 рядків);

г. виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів (від 5-6 сторінок тексту);

г. у закінченні наводяться висновки з проведеного дослідження і стисло подаються перспективи подальших розвідок у цьому напрямку.

7. список використаних джерел і літератури подається вкінці тексту статті, оформлений за вимогами ВАК України (Бюлетень ВАК України. - 2009. - № 5. - С. 26-30); покликання на джерела і літературу у тексті статті можна використовувати двох видів: внутрішньо-текстові (у квадратних дужках вказується нумерація відповідно до порядкового номеру джерела у списку, через кому номер сторінки; наприклад: [3, арк. 9; 7, с. 124]) або підрядкові (індексом на кожній сторінці в нижньому колонтитулі за наскрізною нумерацією відповідно до стандарту бібліографічного опису

(наприклад: «... У 1939 - 1941 рр. єпископ Г. Хомишин став об'єктом уваги радянських органів безпеки (в рамках агентурної справи «Чума»)¹. ...»).

8. анотація англійською мовою має включати наступні елементи: автор (співавтор), назва статті, резюме й ключові слова (курсивом по ширині тексту);

9. додатки до статті - графіки, діаграми, таблиці, ілюстрації тощо - розміщувати вкінці статті (при необхідності - в середині тексту).

До статті додаються (окремим файлом) відомості про автора (за схемою: прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи, адреса проживання, електронна пошта, контактний мобільний телефон).

Технічні вимоги до оформлення рукопису

Рукописи для публікації в наступних випусках наукового вісника подаються до редакції в одному роздрукованому примірнику й електронному варіанті.

Електронний варіант статті виконується у вигляді файлу у форматі rtf. або doc. у текстовому редакторі Microsoft Word на CD-диску, обсягом 0,5 друкованого аркуша (приблизно 20 тисяч знаків із пробілами):

Шрифт	Times New Roman;
Розмір шрифту	14 пунктів;
Відстань між рядками	1,5 інтервалу;
Параметри сторінки	формат А4;
Верхнє і нижнє поле	20 мм;
Ліве поле	30 мм;
Праве поле	15 мм.

Роздрукований примірник статті та її електронний варіант мусять бути ідентичними.

Увесь матеріал статті повинен міститись в одному файлі. Файл повинен бути підписаний українською мовою відповідно до прізвища та ініціалів автора статті та містити в другій частині вид матеріалу (наприклад: Петренко А.Б._стаття; Петренко А.Б._дані про автора).

¹ Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939 - 1950) / Б. Боцюрків; переклад з англ. Н. Кочан, за ред. О. Турія. - Львів: Вид-во УКУ, 2005. - С. 27-53.

Наукове видання

НАУКОВИЙ ВІСНИК
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО БОГОСЛОВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ СВ. ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО
«ДОБРИЙ ПАСТИР»

Богослов'я
Збірник наукових праць
Випуск 8

Наукове редагування: *Олег Єгреший, Руслан Делятинський*
Комп'ютерний набір: *Автори статей*
Технічне редагування, комп'ютерна верстка: *Руслан Делятинський*
Літературне редагування: *Олег Єгреший, Руслан Делятинський*
Оригінал-макет: *Мирослав Крицак*

Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ «Добрий Пастир». Збірник наукових праць. Богослов'я / Гол. ред. Р. А. Горбань. - Вип. 8: до 150-річчя від дня народження Митрополита Андрія Шептицького. - Івано-Франківськ: ІФБУ, 2015. - 358 с.

Свідоцтво Міністерства юстиції України
про державну реєстрацію засобу масової інформації
Серія ІФ № 580-53-р від 03.03.2008 р.

Підписано до друку: 01.12.2015 р.
Папір офсетний. Друк лазерний. Формат 60X84/8.
Умов. друк. арк. 48,07. Гарнітура Times New Roman.
Зам. № 127. Наклад 300 примірників.

Видавець: Івано-Франківський богословський університет
імені св. Івана Золотоустого
Україна, 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Гарбарська, 22.

Друк: Видавництво «Нова Зоря»
76018, м. Івано-Франківськ, пл. Міцкевича, 5
Тел.: (0342) 52 73 48; факс: (0342) 55 24 45

Свідоцтво суб'єкта видавничої діяльності
ДК № 402 від 04.04.2001 р.